

Ermeni Sorununun Ortaya Çıkışında ve Devamında Yabancı Devletlerin Rolü

Feridun Eser*

Özet

Ermeni sorunu, Osmanlı Devleti'nin rakibi olan yabancı devletlerin kışkırtma ve destekleriyle ortaya çıkmıştır. Uluslararası diplomatik malzeme olarak kullanılan Ermeni toplumu, gördüğü destek üzerine ayrılıkçı silahlı eylemlere yönelmiş; yabancı devletlerce bu süreçte de desteklenmiştir. İlk olarak Rusya'nın politik hamlesiyle başlayan Ermeni sorunu, kısa zamanda İngiltere ve Fransa'nın da müdahaleleriyle devletlerarası menfaatlerin çekişme malzemesi olmuştur. Yabancı devletlerin kışkırtmalarından evvel bir Ermeni sorunu yoktu. Ermeni sorununun ortaya çıkışında, devamında ve günümüzde de varlığını sürdürmesinde yabancı devletlerin desteği olmuştur. Dün, Osmanlı Devleti aleyhine sorunu ortaya çıkaran devletler, bugün Türkiye aleyhine soruna destek vermeye devam etmektedirler. Sorunun ortaya çıkmasındaki ve sürdürülmesindeki asıl amaç, Ermenilerin bağımsızlığını ve huzurunu sağlama değil sorunu kışkırtan devletlerin milli menfaatlerini gerçekleştirebilme arzusu ve Türk karşıtlığıdır.

Anahtar Kelimeler: Ermeni sorunu, Rusya, İngiltere, Fransa, ABD

Giriş

Anadolu, Ortadoğu, Kafkaslar ve Balkanlar, tarih boyunca stratejik öneme sahip olmuş; büyük devletler, bu bölgelere sahip olmak veya en azından bu bölgeleri kontrol altında tutmak istemişlerdir. Söz konusu bölgelere egemen olmak veya bu bölgeleri kontrol altına almak için büyük devletlerce çeşitli politikalar ve icraatlar devreye sokulmuştur. 19. yy.'a gelindiğinde, bu realiteye, gelişen sanayilerine sömürge ve açıkpazar arayan ülkelerin emelleri de eklendiğinde Osmanlı egemenliği altında bulunan bu topraklar, uluslararası mücadele ve müdahale alanına dönmüştür. Güçlü devletler, emelleri uğruna, bu bölgelerde yaşamakta olan halkları etki alanlarına almaya çalışmışlar, kışkırtmışlardır. Balkanlarda Sırp, Yunan ve Bulgarların; Doğu Anadolu'da Ermenilerin Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmaları bu bağlamda gerçekleşmiş olan olaylardır.

1. Çok Uluslu Devletleri Çökertmenin Kolay Yolu: Etnik/Dini Azınlıkları Kışkırtmak

Uluslararası ilişkilerde, rakip devletlerin birbirlerine karşı kullandığı bir takım dış politika araçları vardır. Bunları, şöyle sıralayabiliriz:

- Diplomatik etkileme araçları,
- Ekonomik etkileme araçları,
- Sözlü müeyyideler ve propaganda,
- Askeri etkileme araçları.

Devletler, dış politikalarında bu araçları kullanarak menfaatlerini gerçekleştirmeye çalışırlar.¹ Rusya, İngiltere ve Fransa, bu etkileme araçlarının hepsini Osmanlı Devleti'ne karşı kullanmışlar; özellikle “bağımsızlık” ve “milli devlet” gibi sihirli sözcüklerle Osmanlı egemenliği altında yaşayan milletleri, isyana teşvik etmişlerdir. Rusya, İngiltere ve Fransa

(*) Sosyolog.

(1) Mim Kemal ÖKE, *Ermeni Sorunu-1914-1923*, Aydınlar Ocağı Yayınları, İstanbul, 1986, s.5

için Osmanlı Devleti'ni bölmek, ortaya çıkacak küçük devletleri kendi etki alanlarına alarak onların topraklarından ve insan kaynaklarından yararlanmak önemli bir dış politika hedefi olmuştur.

Gelişmekte olan sanayilerine hammadde bulmak ve ürettikleri ürünleri satmak için yeni pazarlar aramakta olan Batılı sömürgeci devletler, Osmanlı Devleti'ne bağlı topraklara göz dikmişlerdi. Osmanlı'nın elindeki topraklar stratejik açıdan, zengin yer altı ve yerüstü kaynakları bakımından, ayrıca henüz girilmemiş bir pazar olarak sömürgeci devletlerin ilgisini çekmekte idi. Bu devletler, Osmanlı topraklarını faydalanılması gereken bir hazine olarak görmeye başlamış ve bu hazineyi yararlanma yoluna gitmişlerdir.

Sömürgecilerin çıkarları, milletlerin bağımsızlığından daha önemlidir; milletlerin bağımsızlığı, sömürgecilerin çıkarları için bir araçtır. Sömürgeci devletler, karşılığında büyük ve güçlü bir devlet olmasını istemezler; çok uluslu devletlerin parçalanmasını ve küçük devletlerin oluşmasını kendileri için daha uygun görürler. Bu bağlamda, Osmanlı egemenliğindeki milletlerin bağımsızlıklarını elde etmeleri, sömürgeci devletlerin menfaatine olacaktı. Sömürgeci devletler, Osmanlı'nın hakim olduğu coğrafyada güçlü bir Türk devleti bulunmasındansa; kendilerine daha yakın küçük ve zayıf devletler olmasını istemişlerdir. Anadolu'nun doğusunda yer alacak olan Ermenistan, sömürgeci devletler için, bu nitelikleri taşıyan bir devlet olacaktı; bu bakımdan Ermeni sorunu, sömürgeci devletlerin projesidir.

Hemen her devirde, çok uluslu devletleri yıkmanın en kolay yolu, azınlıkları kışkırtmak olmuştur. Osmanlı Devleti de, bu olguyu ve bu süreci yaşamıştır.

Osmanlı Devleti'nin egemenliği altındaki uluslara tanıdığı, "millet statüsü", onlara özerk yaşama hakkı veriyordu; bu hak, devletin güç kaybetmeye başladığı dönemlerde Batılı devletler ve Rusya tarafından istismar

edilmiş;² yabancı devletler, milletleri örgütleyerek Osmanlı Devleti'ni parçalama stratejisini uygulamaya başlamışlardır.³

Batılı devletler, 17. yy. sonlarından itibaren Osmanlı ülkesindeki Hıristiyan milletleri, haklarını koruma bahanesiyle, Türk idaresini yıpratmak ve yıkmak amacıyla kullanmaya başlamışlardır.⁴ Osmanlı'dan, egemenliği altında yaşayan milletler lehine ıslahatlar yapması istenmiş; konu, uluslararası sorun haline getirilerek Osmanlı Devleti baskı altına alınmıştır. Bu girişimler, genelde tüm Hıristiyan halkları, özelde Ermenileri Batılı devletlere yakınlaştırıyor ve Osmanlı'dan kopma düşüncelerini canlandırıyor.

Ermeni meselesinin ortaya çıkışında ve devamında Osmanlı Devleti'nin rakibi olan yabancı devletlerin parmağı olmuştur. Ermeni sorunu, Batı emperyalizminin Osmanlı Devleti'ni paylaşma ve yıkma politikasının, bir başka deyişle şark meselesinin bir tezahürüdür. Rusya ve İngiltere, Ermenileri nüfuzları altına alarak Ermenilerin yaşadığı topraklar üzerinde söz sahibi olmak istemişlerdir.

19. yy. ortalarına gelindiğinde Rusya, Akdeniz'e inebilmek; İngiltere, Uzakdoğu'daki sömürgelerine daha rahat ve güvenle ulaşabilmek; Fransa, gelişmekte olan sanayisine hammadde ve pazar bulabilmek için Ortadoğu'ya göz dikmişlerdir. Ancak bölge, Osmanlı Devleti'ne bağlı idi. Bu ülkeler bölgeye yerleşebilmenin veya bölgeyi kontrol altına alabilmenin yolunun, dindaş oldukları Ermenilerle yakın ilişki kurmaktan geçtiğini fark etmişler; siyasi, ekonomik ve stratejik hesapları nedeniyle, Ermenilerle yakın ilişkiler kurmaya yönelmişlerdir.

Osmanlı ülkesinde yaşayan halkları, devlete karşı harekete geçirmek için şu dört basamak daima kullanılmıştır:

- (2) Kamuran GÜRÜN, *Ermeni Dosyası*, 5. Baskı, Rüstem Yayınevi, İstanbul, 2001, s.54
- (3) ÖKE, *a.g.e.* s.56
- (4) Benjamin BRAUDE, "Millet Sisteminin İlginç Tarihi", (Editör: Hasan Celâl GÜZEL), *Osmanlı'dan Günümüze Ermeni Sorunu*, 2. Baskı, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2001, s.324

- Azınlık unsurları, dış ülkelerin görevli elemanlarınca eğitim seferberliğine tabii tutulmuşlar,
- Belirli konularda şartlandırılan bu unsurlar, siyasi örgütlenme ve gizli ihtilal cemiyetleri kurmaya yönlendirilmişler,
- Bu cemiyetler, para ve silahla teçhiz edilerek ayaklanmaya teşvik edilmişler,
- Son aşamada ise, ayaklanmayı bastırmaya kalkan Osmanlı kuvvetleri bahane edilerek “Hıristiyanlar katlediliyorlar” şeklinde propaganda yaparak, siyasi ve ekonomik baskı ve gerektiğinde de askeri güç kullanarak devleti parçalamayı hedeflemişlerdir.⁵

Bu basamaklar, Ermenileri kıskırtmak için de kullanılmış; Ermeni meselesi, bu süreçte ortaya çıkmış, devam etmiş/ gelişmiştir.

Batılı devletler Ermenileri, Osmanlı Devleti’ni parçalamada bir araç olarak kullanırken; Ermeniler, onlardan alacakları destekle, ulus devlet kurabilme hevesine kapılmışlardır. Balkanlarda başlayan Sırp, Yunan ve Bulgar isyanları sonucunda Sırp, Yunan ve Bulgar devletlerinin kurulması, doğuda dağınık halde yaşayan Ermenilere örnek gösterilmekte/ örnek teşkil etmekte idi..

*Ermeni sorunu, Ermenilerin değil; öncelikle, Osmanlı Devleti üzerinde menfaatleri çatışan Rusya ve İngiltere’nin davası olarak ortaya çıkmıştır.*⁶ Rusların Ayastefanos ve ardından İngilizlerin Berlin antlaşmalarında Ermeniler için ıslahat yapılmasını istemeleri ile Ermeniler, uluslararası bir sorun haline gelmiş oldu. Ermeniler, bundan sonra Rusya ve İngiltere’yle yakın ilişkiler içerisine girmeye başlamışlardır.

*Türk - Ermeni ilişkileri, Batının müdahaleleriyle bozulmaya başlamıştır.*⁷ 19. yy.’a kadar Ermeni meselesi diye bir şey yoktu; Türklerle Ermeniler arasında ciddi bir sorun da yoktu. Öncelikle Osmanlı Devleti’nden Ermeniler lehine ıslahat isteyen yabancı dev-

letler, çok geçmeden misyonerlerinin, elçi ve konsoloslarının yönlendirmesiyle Ermenileri örgütlenmeye ve ayaklanmaya teşvik etmişlerdir.⁸

Bağımsız Ermenistan kurulması fikri, Ermeni Patriği Nerses’le başlamıştır. Patrik Nerses, Ermenistan’ın ihtilal ve isyan yoluyla kurulacağına inanıyordu, bu düşünce ile Ermeni kiliselerine ve okullarına yolladığı mektuplarla bağımsız Ermenistan’ın kurulması için halkı harekete geçirecek telkinlerde bulunulmasını istemiştir.⁹

Patrik Nerses, Rus ve İngiliz devlet yetkilileriyle gerek yazışarak gerek görüşerek bağımsız Ermenistan’ın kurulması için onlardan destek istemiştir. Ermeni Patriği Nerses’in imzasını taşıyan bir genelgede, bağımsız Ermenistan’a giden yolda Batılı devletlerin kendilerine destek oldukları ve olacakları ifade edilmektedir. Patriğin genelgesi incelendiğinde, Osmanlı Ermenilerini, devlete karşı birleşmeye ve ayaklanmaya motive eder mahiyette olduğu görülür.¹⁰ Ermeni Patriğinin genelgesi, Batılı devletlerin Ermeni sorunuyla olan ilgisini belgelemektedir. Ermeni halkının dini lideri olan patrik, yabancı devletlerle siyasi nitelikli temaslar kurmuş, onlardan destek istemiş ve bu temas ve istekler karşılıksız kalmamıştır.

“Ermenistan” kurabilmek için harekete geçen Ermenilere, yurt dışından önemli miktarda para, silah ve patlayıcı madde desteği gelmekte idi. Kafkasya, İran ve Trabzon yoluyla Rusya’dan; İskenderun yoluyla Mısır, İngiltere, Fransa ve ABD’den pek çok silah, patlayıcı ve eylemci Anadolu’ya girmekte idi.¹¹

(5) Kemal YAVUZ, “Türk Ermenileri ve Ermeni Sorunu”, *Ulusal Strateji*, Mayıs - Haziran 2000, s.21

(6) Zafer ÖZKAN, *Tarihsel Akış İçerisinde Terörden Politika Ermeni Sorunu*, İstanbul, Er Ofset San. TAŞ., 2001, s.42

(7) Hüsamettin YILDIRIM, “Ermeni İddiaları ve Gerçekler”, http://politika.dumlupinar.edu.tr/yayinlarB/yay_b1.htm, 28.12.2002

(8) ÖKE, a.g.e.s.,69; Süleyman KOCABAŞ, *Ermeni Sorunu Nedir Ne Değildir*, Vatan Yayınları, İstanbul, 1987, s.24

(9) Erdal İLTER, “Ermeni Kilisesi ve Terör”, *Bilim ve Akıl Aydınlanma Çağında Eğitim*, Nisan 2003, sayı:38, s.80 - 81

(10) ANADOL, a.g.e.s.100, 107

(11) Cemal ANADOL, *Taribin Işığında Ermeni Dosyası*, Turan Kitabevi, İstanbul, 1982, 291

Ermeni olaylarının arkasında Rusya, İngiltere ve Fransa bulunuyordu. Adı geçen ülkelerin konsolosları ve maslahatgüzarları, bu olaylara ön ayak olmaktaydılar.¹² Rus, Fransız ve İngiliz konsolosları, Ermeni komitacılarına akıl danışmanlığı yapmaktaydılar.¹³ Ermenilerle, söz konusu devletlerarasında bir organik bağ kurulmuştu.

Yaptıkları eylemler sonucu yakalanan bazı Ermeni komitacıları, Batılı devletlerin elçilerinin araya girmesiyle yurt dışına çıkmak kaydıyla serbest bırakılıyorlardı.¹⁴ Batılı ülke elçileri, eylemci Ermenileri diplomatik açıdan koruma altına almışlardır. Ceza alabilecek durumdaki komitacılar, bu koruma sayesinde ceza almadan yurt dışına çıkabiliyorlardı.

Ermeni sorununun ortaya çıkışında etkili olan devletleri, öncelik sırasına koymamız gerekirse öncelik Rusya ve İngiltere'nin olacak; bunların ardından Fransa gelecektir. Diğerleri kadar olmasa da ABD'li misyonerlerin ve Amerika'ya yerleşen Ermenilerin de Ermeni sorununa etkileri olduğu göz ardı edilmemelidir. Şimdi sırasıyla bu ülkelerin Ermeni sorununun ortaya çıkışındaki ve devamındaki etkilerini tek tek tespit edelim.

2. Ermeni Sorununun Doğuşunda Yabancı Devletlerin Rolü

2.1. Rusya'nın Bölgesel Hedeflerine Ulaşabilmesi Açısından Ermeni Sorununu Kullanması

Rusya Ermeni meselesini uluslararası sorun haline getiren, Ermenileri Osmanlı'ya karşı kıskırtan; Türk - Ermeni ayrışmasını ve çatışmasını körükleyen ilk ülkedir. Ruslar, Ermenileri etki alanına alarak, Kafkasları ve Anadolu'nun doğusunu kontrol altına almayı amaçlamıştır.

16. yy.'dan itibaren Kafkasların kuzeyine doğru yayılmaya başlayan Ruslar, ele geçirdiği topraklardaki Müslümanları, buralardan sürmeye başlamış ve onlardan boşalan yerlere

Ermenileri yerleştirmeye başlamışlardı. Ruslar, 1827'den sonra Güney Kafkasya'ya indiklerinde bu bölgede nüfusun çoğunluğunu Müslümanlar oluşturmaktaydılar. Rusların gelmeleriyle, bölgede bulunan Müslümanların üçte ikisi (yaklaşık 60.000 kişi) bölgeden sürülmüştür. Müslümanlardan boşalan yerlere, İran'dan getirilen yaklaşık 40.000 Ermeni yerleştirilmiştir. Rus iskan politikaları bölgedeki nüfus dengelerini, Müslümanlar aleyhine bozmuştur. Bu olaylar, bir ölçüde, daha sonra Doğu Anadolu'da başlayacak olan olayların habercisi sayılabilir. Nitekim Rus hareketleri, Doğu Anadolu'daki Müslümanları da rahatsız eder hale gelmiştir.¹⁵ Ruslar, 16. ve 17. yy.'da, Kafkaslardaki Müslüman nüfusun yerine Ermenileri yerleştirerek Osmanlı'ya karşı kendi güvenlikleri için bir tampon bölge oluşturmuşlar; kendi güvenlikleri için Ermenileri kalkan olarak kullanmışlardır.

Rusya ile Güney Kafkasya'da yaşamakta olan Gürcü ve Ermeni halkları arasındaki ilk önemli ilişkiler, 17. yy.'ın sonlarında başlamıştır. Deli Petro olarak bilinen Rus Çarı, 1724'te Gürcü ve Ermenilerle bir dizi dostluk ve ticaret antlaşmaları imzalamıştır. Bu anlaşmalarla, karşılıklı olarak, bir yandan toplumlar arasındaki ticaret gelişmeye başlamış; bir yandan da Ermeni ve Gürcü gençleri, Rus sivil ve askeri okullarında eğitim almaya başlamıştır. Okullardan mezun olan Gürcü ve Ermeni gençleri, Rus ordusuna ve diğer devlet kademelerine alınarak Rusya'nın hizmetinde kullanılmaya başlanmıştır. Rusya, 1783'ten itibaren, İran ve Osmanlı'ya karşı Ermenilerin ve Gürcülerin hak arayıcısı ve koruyucusu rolünü üstlenmeye de başlamıştır.¹⁶ Rusya, bu girişimleriyle Gürcü ve Ermenileri kendine bağlamayı büyük ölçüde başarmıştır.

Rusya'nın güney politikasını belirleyen kişi olarak kabul edilen, Çar I. Petro'nun sı-

(12) ANADOL, a.g.e, s.29

(13) Erdal İLTER, *Ermeni ve Rus Mezalimi*, Azerbaycan Kültür Derneği Yayınları, Ankara, 1996, s.15

(14) Veysel EROĞLU, *Ermeni Mezalimi*, 3. Basım, Sebül Yayınları, İstanbul, 1995, ss.75-80

(15) Justin Mc CARTHY, "Bırakın Tarihçiler Karar Versin", <http://www.eraren.org/tur/eren.html/>, 074.2002

(16) YAVUZ, a.g.e. s.22

çak denizlere inebilme gayesi, devlet politikası haline gelerek, adım adım uygulanmaya başlamıştı: Balkanlarda Yunan, Sırp, Bulgar devletlerinin kurulması; Ortodoks - Slav birliğini sağlama çabaları; bu vesile ile Türkleri Balkanlardan çıkarma, Karadeniz’de egemenlik kurma, boğazlarda hakim unsur olma ve sıcak denizlere inebilme... Rusya, Balkanlar üzerinden sıcak denizlere inebilme umudunu yitirince Anadolu’nun doğusunda, Kafkaslardan Akdeniz’e kadar uzanan bölgede, dağınık halde yaşayan Ermenilere daha yakın ilgi duymaya başlamış; Anadolu Ermenileri vasıtasıyla Akdeniz’e inme fikrini devreye sokmuştur.¹⁷ Rusya, bu sebeple Doğu Anadolu’da yaşayan Ermenileri etki alanına alarak Osmanlı idaresine karşı kıskırtmış ve desteklemiştir.

Kafkas Ermenilerini kendine bağlayarak bölgeyi kontrol altına alan Rusya, Anadolu Ermenilerini de kendine bağlamak için harekete geçmiştir. *Edgar Granville, Rusların, Osmanlı Ermenilerine olan yakınlığının sebebi ni şöyle özetlemektedir:* “Kelimelerle oynamaya gerek yoktur. Rusların amacı, Anadolu’nun doğu vilayetlerini Rusya’ya bağlamaktır.”¹⁸

Hıristiyan devletler, Osmanlı idaresindeki gayrimüslim halkları, Osmanlı’ya karşı kıskırtabilmek için genellikle din faktöründen yararlanmışlardır.

Rusya, 1836’da *Katogigoslukla* (Ermenilerde Patrikten de üstün olan ruhani lider) ilgili çıkardığı bir kanunla, Eçmiyadzin Katogigosluğu’nu bütün Ermenilerin Katogigosu olarak tanıdığını ilan etmiştir. Rusya, bütün Ermenilerin söz konusu Katogigosluğa bağlanmasını arzuluyor, onları tek bir merkezden yönlendirmeyi planlıyordu.¹⁹ Eçmiyadzin Katogigosluğu, özellikle Doğu Anadolu bölgesindeki Ermeniler arasında, dolaylı olarak Rusya’ya yakınlık ve bağlılık oluşturacak; böylelikle Ermeniler, Rusya’nın kontrolüne girecekti.

Rusya’nın, Osmanlı Ermenileriyle olan ilgisi, aktif bir şekilde 1877 - 1878 Osmanlı -

Rus harbinden sonra imzalanan Ayastefanos antlaşması ile başlamıştır. Rus hükümeti, Osmanlı Devleti’nden Ermeniler lehine reform yapmasını istemiş, böylelikle Ermeniler ilk defa uluslararası siyasete konu edilmişlerdir. Ermenilerin koruyuculuğunu ilk üstlenenler de, Ruslar olmuştur. Rusya’nın, Ermeniler için istediği reformlar, Ermeniler arasında milli uyanışı ve Osmanlı’dan ayrışma isteğini uyandırmaya başlamıştır.

Edgar Granville, Rus tabrikinden önce Osmanlı ülkesinde hiçbir Ermeni hareketi olmadığını belirtirken; Ermeni yazar Kaprielyan, ihtilal vaat ve telkinlerini Ruslara borçlu olduklarını ifade etmektedir.²⁰ Nitekim Osmanlı idaresine karşı silahlı eylemler yürüten Hıncak komitasının kurucusu, Rus ordusunda hizmetlerde bulunmuş Avedis Nazarbeg isimli bir subaydır.²¹ Yine Osmanlı idaresine karşı silahlı eylemlerde bulunan bir diğer Ermeni çetesi olan Taşnak Sütyun komitasını kuranlar da, Rus - Kafkas Ermenileridir. Bu komitalar, Osmanlı’ya karşı Rusya’dan teşvik ve destek görmüşler ve Rusya’nın tahrikleriyle Osmanlı idaresine ve Anadolu’daki müslüman halka yönelik, kanlı eylemlere girişmişlerdir.²² Ruslar İran, Kafkas ve Anadolu Ermenilerine silah ve para yardımlarında bulunmuş; Anadolu Ermenilerinin isyanlarına destek olmuştur.²³ Türklere yönelik Ermeni saldırılarının, Rusların Doğu Anadolu’ya girmesinden sonra başlaması dikkat çekicidir.

Rus Çarı II. Nikola, Ermenileri ayaklanmaya teşvik eden bir beyanname yayınlamış, beyannamede, “Ermeniler! Çarlık hükümeti altında yaşayan kardeşlerinle birleşiniz. Bizimle beraber olursanız, bürriyet ve adalete kavuşursunuz.” çağırısı yapmıştır.²⁴

(17) Süleyman KOCABAŞ, *Osmanlı İsyanlarında Yabancı Parmağı*, Vatan Yayınları, Kayseri, 1992, ss. 9-41

(18) ÖZKAN, a.g.e. s.27

(19) Süleyman KOCABAŞ, *Ermeni Sorunu Nedir Ne Değildir*, Vatan Yayınları, İstanbul, 1987, s.29

(20) ÖZKAN, a.g.e. ss.29-38; KOÇAŞ, a.g.e.s.99

(21) KOÇAŞ, a.g.e. s.102

(22) KOCABAŞ, a.g.e.s. 74

(23) ÖZKAN, a.g.e. s.28

(24) ÖZKAN, a.g.e. s.117

Rusların, 17. yy.'dan itibaren Ermenilere yönelik başlattığı yakınlaşma çabaları, 19. yy.'a gelindiğinde hamilik ve eklemlenme şekline çevrilmiştir. Doğudaki Osmanlı - Rus savaşlarında Ermeniler, Rusya'nın yanında yer alarak Türklere karşı savaşmışlar ve casusluk faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Doğu Anadolu'yu ve Doğu Karadeniz'i işgal eden Ruslara, bölgede mukim olan Ermeniler yardımcı olmuşlardır.²⁵ Ermeniler, Rusya sayesinde bağımsızlıklarına kavuşacaklarını sanmakta ve Türklere karşı düşmanca tavır almaktaydılar. Çar'ın bağımsızlıktan ve Ermeni birliğinden bahsetmesi, Ermenileri büyülemiş ve tahrik etmiştir.

Ekim 1917 devriminden sonra kurulan Sovyet Rusya, Osmanlı Devleti'nin Kafkasya'da egemen olmaması ve Orta Asya Türkleri ile irtibatının kesilmesi için Taşnaklarla işbirliği yaparak, 1918 Mart ve Nisanında olası bir Osmanlı ileri hareketinde Osmanlı ordusuna yardımcı olabilecek durumda olan Azerilere saldırmışlar ve binlerce Azeri'yi katletmişlerdir.²⁶ Bu dönemde bölgede, bağımsızlığı çok kısa sürecek bir Ermeni Devleti kurulmuş; ancak Sovyet Rusya, çok geçmeden Kafkasya'daki Ermeni Devleti'ni işgal ederek Ermenistan'ı kendi bünyesine katmıştır. Böylelikle Ermenistan, bağımsızlığını kaybederek Sovyet Rusya'nın bir parçası olmuştur.

Osmanlı'ya karşı Ermenilere bağımsızlık vaat eden Ruslar, Sovyetler Birliği döneminde bağımsız Ermeni devletini işgal ederek gerçek yüzünü göstermiş; aslında Ermenilerin bağımsızlığının, kendileri açısından hiçte önemli olmadığını göstermişlerdir. Sovyetler Birliği, 1991 yılında dağılına kadar Azerilere ve Türkiye'ye karşı Ermenileri muhafaza etmiş ve desteklemiştir. Ermenilerle Azeriler arasında yaşanan Karabağ sorununda/ Ermenilerin Karabağ'ı işgalinde, Ruslar Ermenilere açık destek vermiş; aynı safta yer almışlardır.

Rus Meclisi DUMA, 1995 yılında, Ermeni soykırımı iddialarını kabul ettiğini ilan

ederek Türkiye karşıtı faaliyetler yürüten Ermeni diasporasına destek vermiştir.

2.2. İngiltere'nin, Çıkarları Doğrultusunda Ermeni Sorununa Müdahil Olması

Rusya'dan sonra, Ermeni meselesine destek veren diğer ülke İngiltere'dir. İngiltere, önceleri, Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün korunmasından yana tavır takınmış; ancak Osmanlı Devleti'nin yıkılacağına kanaat getirdikten sonra, bu politikasından vazgeçerek parçalanacağını öngördüğü Osmanlı topraklarından, pay kapma hevesine kapılmıştır.

İngiltere, 1787 yılında Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün korunması için Rusya'yı uyarmıştır. Bu uyarının asıl sebebi, kendi menfaatlerini koruma düşüncesidir. Şöyle ki, eğer Rusya Akdeniz'e iner ve bölgede etkin bir güç olursa İngiltere'nin, sömürgesi olan Hindistan yolu kapanacak ve doğu ticareti tehlikeye girecekti. İngiltere, bu tehlikenin önüne geçmek için menfaatleri gereği Osmanlı'yı desteklemekte, Osmanlı'nın toprak bütünlüğünden yana tavır takınmakta idi. Rus tehlikesine/ tehdidine karşı Osmanlı'yı desteklemek ve yardımcı olabilmek; gerçekte, ticaret yollarını koruyabilmek için Osmanlı Devleti'nden, Kıbrıs'ı istemiş ve biraz zorlamayla adaya yerleşmiştir.²⁷

İngiltere, Kıbrıs'a yerleşerek, sömürgelerine giden ticaret yolunu koruma/ güvenlik altına aldıktan sonra Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'ni koruyucu ve destekleyici politikalarını terk etmiştir. İngiltere'nin Ermenilere olan aktif ilgisi bundan sonraya rastlar. İngiltere, sömürgelerine giden ticaret yollarını korumak için Kıbrıs'a yerleştikten sonra bir hamle daha yaparak Anadolu'nun doğusun-

(25) Abdurrahman ÇAYCI, 1995, "Türk-Ermeni İlişkilerinde Gerçekler", Hacettepe Üni. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, *Tarihi Gelişmeler İçerisinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu*, s.85, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi

(26) ÖKE, a.g.e. s.160

(27) ÖZKAN, a.g.e. s.38

da, Kafkaslardan Akdeniz'e kadar uzanan bölgede dağınık halde yaşamakta olan Ermenileri etki alanına alarak Kıbrıs'ın kuzeyinde adeta tampon bir bölge oluşturmaya yönelmiştir.

İngiltere'nin 1878 - Berlin Kongresi ile Ermeni sorununa müdahil olmaya başladığını görmekteyiz. İngiltere, *Berlin Kongresi'nde Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü korumayı resmen bırakarak Ermeni yanlısı bir politika izlemeye başlamış, kongre sonunda düzenlenen metnin 61. maddesinde, Ermenistan'da islahat yapılması ve Ermenilerin Kürt ve Çerkezlere karşı korunmasını Osmanlı'dan istemiştir.* İngiltere, bu gelişmeleri müteakiben gecikmeden, Ermenilere el altından silah ve para yardımıyla bulunmaya da başlamıştır.²⁸

1888 yılında, İngiliz hükümetinin izni ile İngiltere'de, İngiltere ile Ermeniler arasında dostluk ve yakınlık kurma amacıyla "Anglo - Armenian Comitte" adında bir dernek kurulmuştur.²⁹

İngiltere, Ermenileri, Rus nüfuz alanından kopararak kendi nüfuz alanına çekmeye çalışıyor; verdiği destekle onları, Rusya'ya karşı kendi menfaatlerinin kalkanı olarak kullanmak istiyordu. İngiltere'nin Ermenilerle yakınlık kurmasının arka planında yatan gerçek, Rus tehdidine karşı Hindistan'a açılan ulaşım yollarını emniyet ve denetim altında tutma isteğidir. Çünkü Rusya'nın bu bölgeye hakim olması, İngiliz ticaretini sekteye uğratabilirdi. İngiltere, bu düşüncelerle, Kafkaslardan Akdeniz'e kadar uzanan bölgede Rusya'ya değil, kendine yakın bir Ermenistan'ın kurulmasını istiyordu.

Ermeniler, yabancı devletlerin kışkırtmaları sonucunda kurdukları silahlı çetelerle, Osmanlı'ya karşı isyanlara başlamış ve müslüman halka yönelik saldırılara girişmiş; Akdeniz'de dolaşmakta olan İngiliz gemileri de, İskenderun - Kıbrıs arasında, Osmanlı'ya karşı isyan ve tedhiş hareketlerine girişen Ermenilere silah ve mühimmat taşımaya başlamışlardır.³⁰ İngilizler, sağladıkları lojistik

destekle, Ermeni komitacılarının isyanlarına, işledikleri suçlara, tedhiş ve katliamlara destek/ ortak olmuşlardır.

1914 yılı Mart ayının son haftası Amerika'daki Ulusal Ermeni Savunma Komitesi başkanı, İngiliz Dışişleri Bakanı Edward Grey'e bir mektup yazarak Ermenilerin, desteklenmeleri durumunda, Türklerin Mısır'a doğru ilerlemesine engel olabileceklerini bildirmiştir.³¹ Bu mektup, Ermenilerle İngilizler arasındaki stratejik ilişkinin ve Ermenilerin, İngiliz menfaatlerini temin için gönüllü askerlik yapmaya hazır olduklarının bir göstergesidir. Buna benzer başka olgular ve örnekler de vardır.

20 Temmuz 1914 günü, Avrupa'daki Ermeni liderlerinden Bogos Nubar, Kahire'de bulunan İngiliz diplomatik temsilcisi Milne Chetham'a şu bilgiyi aktarmıştır:

"Kilikya Ermenileri, İskenderun, Mersin ve Adana'ya yapılması muhtemel bir çıkarılmayı desteklemek için gönüllü yazılmaya hazır dırlar. Dağınık mıntıkadaki Ermenilerde kıymetli yardımlarda bulunabilecek, silah ve mühimmat temin edilirse, Türklerle karşı ayaklanacaklardır."³²

İngiltere, politik ve ekonomik nedenlerle, sadece Anadolu'daki Ermenilerle değil Kafkasya'daki Ermenilerle de ilişkiler kurmuştur.

Mark Sykes, 24 Kasım 1917'de şunu dile getirmekteydi: 1917 Devrimi'nden sonra Kafkasya'yı boşaltmaya başlayan Rusların ardından, Osmanlıların Kafkasya yoluyla Orta Asya'ya uzanma ihtimali belirmişti. Bu dönemde Orta Asya Türkleri de, Ruslara karşı hareketlenmekteydiler. Bu gidişin, Turancılık hareketine dönüşebileceği ihtimali üzerine İngiltere, Osmanlıların ilerlemesini engellemek ve Turancılık hareketinin önünü kesmek için Rusların çekilmesinin ardından

(28) ÖZKAN, a.g.e. ss.41-44

(29) YAVUZ, a.g.e. s.22

(30) ÖZKAN, a.g.e. s.153

(31) ÖZKAN, a.g.e. s.132

(32) ÖZKAN, a.g.e. s.131.

Kafkas Ermenilerini desteklemeye başlamış ve silah yardımlarında bulunmuştur. İngilizler, bir Türk birliğinin sağlanması durumunda Hindistan'daki çıkarlarının baltalanabileceğini düşünmüşlerdir. Bu hareket beraberinde Türklerin güneye, Hindistan'a sarkarak İngiliz menfaatlerine darbe vurabilme ihtimalini de doğurabilirdi. İşte bütün bu olasılıkları engellemek, Osmanlı ordusunun Orta Asya'ya açılmasının önüne set çekmek için İngilizler, Kafkas Ermenilerini silahlandırmaya başlamışlardır.³³

I. Dünya Savaşı'nın arkasından, Sevr antlaşmasına dayanak, Anadolu'ya işgalci olarak gelen İngilizleri, bölgedeki Ermeniler coşku ile karşılamışlar ve birçok Ermeni, gönüllü asker olarak İngiliz işgal birliklerine katılmışlardır.³⁴ Ermeniler, Anadolu'nun işgal edilmesi sürecinde, Sevr'de kendilerine vaad edilen, bağımsız Ermenistan'ın kurulacağını ümit etmişlerdir. Ancak İngilizler, işgallere karşı başlayan Türk bağımsızlık mücadelesinin ardından kurulan yeni Türk devletiyle yapılan anlaşma gereğince bölgeden çekilmişler ve Ermenilerin ümitleri boşa çıkmıştır.

İngiltere, Ermeni meselesinin uluslararası bir sorun olarak büyümesinde ve devamında etkili olmuş bir ülkedir. Berlin kongresinden (1878), Lozan antlaşmasına (1923) kadar geçen sürede İngiliz - Ermeni ilişkilerinde, her iki taraf da karşılıklı olarak birbirlerinden yararlanmayı ummuşlardır. Ermeniler, İngiltere'nin desteğiyle bağımsızlıklarına kavuşacaklarını düşünmüşler; İngilizler, politik ve ekonomik çıkarları gereğince Ermenileri destekleyerek onları kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmışlardır. İngiltere, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Ermenileri kendi kaderine terk ederek Anadolu'dan çekilmiştir.

2.3. Fransa'nın Ortadoğu'daki Çıkarları Açısından Ermeni Sorununa Müdahil Olması

Ermeni sorununa müdahil olan devletlerden biri de, Fransa'dır. Fransa da, diğer

yabancı devletler gibi, Osmanlı Ermenilerinin hak ve özgürlüklerini kendi menfaatleri ile uzlaştırarak savunma yoluna gitmiştir.

Devletler, uluslararası ilişkilerde, menfaatlerine uygun tavırlar alırlar. Fransızların, Ermenilere verdiği desteğin arka planında, Osmanlı egemenliğindeki topraklardan pay kapma yani Fransız menfaatleri vardır.

Fransız İhtilali'nden sonra tüm dünyaya yayılmaya başlayan bağımsızlık ve milliyetçilik fikirleri, Osmanlı Ermenilerinin milli duygularını harekete geçirmekte, onları devlete karşı isyana sevk etmekteydi. Osmanlı'nın azınlıklara tanıdığı olduğu millet sistemi, azınlıkların milli kültürlerinin devamına izin veriyor; bu sayede Osmanlı toplum yapısı içinde bulunan halklar, kendilerini, diğerlerinden ayıran temel/ milli unsurları koruyabiliyorlardı. Yabancı devletler, bu milli öğeleri kullanarak Osmanlı egemenliği altındaki halkları kışkırtıyor ve Osmanlı Devleti'ni bölmek istiyorlardı.

Halkları, egemenlikleri altında bulunan devlete karşı kışkırtmanın en etkili ve kolay yolu, onlara bağımsızlık vaat etmektir. Diğer Batılı devletler gibi Fransa'da, bu politikayı izlemiştir.

Paris'te bulunan Mihtaryan - Muradyan Okulu'nda yetişen gençler, Osmanlı'ya karşı Ermeni hareketini yönlendiren kişiler arasında yer almışlardır. Fransız İhtilali'nden alınan dersleri, Ermenileri kültürel ve siyasi alanda harekete geçirmek için kullanan bu okuldan, birçok Ermeni komitacı yetişmiştir.³⁵ Fransa'da eğitim görmüş olan birçok Ermeni genci, Hınçak komitasının kurulmasında ve örgütlenmesinde etkin rol oynamışlardır.³⁶ Fransa'da eğitim gören Ermeni gençleri, Fransız tesiri altında kalarak Fransızlara yakınlık hissediyor; onların yönlendirmesiyle bağımsız Ermenistan'ın kurulması için toplumsal, siyasal ve komitacı hareketlere yöneliyorlardı.

(33) ÖKE, *a.g.e.s.*128 - 169

(34) EROĞLU, *a.g.e.s.*225

(35) ÖZKAN, *a.g.e.s.*50

(36) GÜRÜN, *a.g.e.s.*169

Fransızlar, Sırp ve Yunan isyanlarının sonuçlarını, Ermenilere örnek gösteriyor; istemeleri ve harekete geçmeleri halinde bağımsız bir Ermenistan kurulabileceği yönünde telkinlerde bulunuyorlardı. Fransa'nın asıl niyeti, Ermenilerin bağımsız bir devlet kurması değil Çukurova ve Adana bölgesini (Kilikya) etki alanına/ kontrol altına almak; dokuma sanayisi için ihtiyacı olan pamuk hammaddesini, bu bölgeden temin etmektir.³⁷

II. Abdülhamit döneminde, Osmanlı iktidarına muhalif birçok Osmanlı vatandaşı ve bunların mensup oldukları cemiyetler, Fransa'ya yerleşiyor ve faaliyetlerini oradan yürütüyorlardı. Prens Sebahattin ve İttihatçılar, bu ülkede bulunan Osmanlı Ermenileriyle birlikte devlete karşı toplantılar tertiplemekte ve işbirliği yapmaktaydılar.³⁸ Fransa, Osmanlı idaresini yıpratılabilmek için, muhaliflerin kendi toprakları içinde örgütlenmelerine müsaade etmiş; özellikle Ermenilere ihtilalci, bağımsızlıkçı fikirler telkin ederek, onların bağımsız Ermenistan için harekete geçmelerini teşvik ve tahrik etmiştir.

Fransa, I. Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte Antep, Maraş, Adana ve havalisini işgal etmiştir. Bu işgal, Fransa'nın emelleri doğrultusunda, önceden tasarlanmış bir işgaldir. Fransa, önceden tasarladığı bu işgali, I. Dünya Savaşı'nın akabinde Sevr antlaşmasını gerekçe göstererek, gerçekleştirme imkanı bulmuştur. Bölgede yaşayan Ermeniler, işgali gerçekleştiren Fransız ordusunu coşku ile karşılamışlar ve işgalci Fransız ordusuna yardımcı olmuşlardır. Hatta bir Ermeni lejyonu, Fransız ordusuna bağlı olarak işgallerde görev almıştır. Fransız işgali ile birlikte tehcir ettirilen Ermenilerin bir kısmı, bölgeye geri dönmüş; işgali fırsat bilen Ermeniler, Türklerle yönelik saldırılarda bulunmuşlardır.³⁹

Türkiye'de bulunan Fransız Yüzbaşı Sarrou'nun 3 Ocak 1915'te Paris'e gönderdiği bir raporda şu ifadelerin yer alması dikkat çekicidir: "İtilaf devletlerince bağımsız Ermenistan kurulması için söz verilirse, Ermeniler bu ülkü-

*yü gerçekleştirmek için bütün güç ve enerjilerini ortaya koyarak Türklere karşı savaşacaklardır."*⁴⁰ Bu rapor, İtilaf devletlerinin Ermenileri kullandığını ve provoke ettiklerini gösteren önemli bir belgedir. O döneme ilişkin, bu türden başka belgelere de rastlanır.

*Fransa Dışişleri Bakanı, 1916 yılının Kasım ayında, "Fransa'nın Ermenilerin çektikleri acıları asla unutmayacağımı, Ermenistan'a barış getireceklerini ifade ediyordu." Clemenceau iktidarı Ermenilere, kendi kaderlerini tayin etme hakkının verileceğini beyan etmiştir.*⁴¹ Söz konusu telkinler, Ermenileri, Osmanlı Devleti'ne isyan etmeleri için motive etmekteydi. Yabancı devletler, Ermenileri, Osmanlı'ya karşı piyon olarak kullanmaktaydılar.

1921 yılında yapılan Ankara Antlaşmasıyla, Fransız işgal kuvvetlerinin Anadolu'dan ayrılması üzerine birçok Ermeni, onlarla birlikte Fransa'ya gitmiş; günümüzde Fransa'da bulunan Ermeni lobisinin temelleri, o dönemde atılmıştır.

Fransa senatosu, 2000 yılında sözde Ermeni soykırımı yasa tasarısını kabul ederek Ermeni meselesine müdahil olduğunu bir kere daha göstermiştir.

Bugün Fransa'da bulunan Ermeniler, Türkiye karşıtı fikir ve eylemleriyle etkin propaganda faaliyetlerinde bulunmakta ve Türkleri soykırım yapmakla suçlamakta; Fransa, Ermenilerin Türkiye karşıtı faaliyetlerine izin ve destek vermeye devam etmektedir.

2.4. ABD'nin Küresel Düzen Oluşturma Ekseninde Ermenilerle İlişkileri ve Ermeni Sorununa Etkileri

Amerika Birleşik Devletleri'nin, Osmanlı Devleti'ne karşı Batılı devletler gibi

(37) ÖZKAN, a.g.e. s.51

(38) Ali ERKUL, Prens Sebahattin, (Editör: Emre KONGAR), Türk Toplum Bilimcileri- C.1, 2. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 86

(39) EROĞLU, a.g.e. s.246

(40) Ahmet UÇAR, "Şu Fransa'nın Ermeni'ye Ettiği", *Tarih ve Düşünce*, Sayı:19, Haziran 2001, s.17.

(41) ÖKE, a.g.e. s.109

tarihe dayalı bir düşmanlığı olmamıştır. Coğrafya itibarıyla, Osmanlı ülkesinden oldukça uzaklarda bulunan ABD, Ermeni sorununun ortaya çıktığı dönemde, kuruluşunu yeni tamamlamış ve uluslararası etkin bir aktör olarak öne çıkmaya başlamıştır.

1830 tarihinde ABD ile Osmanlı Devleti'nin yaptığı bir anlaşma ile Osmanlı hükümeti, ABD'ye, "en ziyade müsaadeye mazhar devlet" statüsü vermiştir. Bu anlaşmanın ardından ABD'li tüccarlar, misyonerler ve konsoloslar, Osmanlı topraklarında rahatlıkla hareket etmeye başlamışlar; Osmanlı topraklarında, kendi kanunlarıyla yargılanabilme hakkını elde etmişlerdir. Özellikle Amerikan misyonerleri, Amerikan vatandaşlarına tanınan ayrıcalıklarla kısa sürede Anadolu'ya yayılarak serbestçe faaliyetlerde bulunmaya başlamışlardır. *Amerikalı misyonerler sayıları zamanla artacak bir şekilde, bir yandan Ermenilerin ABD'ye göç ederek orada bir yaşam kurmalarına yardımcı olmuşlar, bir yandan da Anadolu'da yaşayan Ermenilere sosyal, ekonomik ve eğitsel yardımlarda bulunmuşlardır.* ABD'nin Erzurum Konsolosu Leo Bergholz, göreve başladığının ilk on ayında, Ermenilere 45.191 dolar tutarında yardım dağıtmış; Hınçak ve Taşnak örgütlerinin birbirlerine yaklaşmasını sağlamıştır.⁴² *Amerika'da bulunan birçok Ermeni'nin, Amerikan ordusunda eğitim görerek Türklere karşı savaşmak üzere Kafkasya'ya ve Anadolu'ya geri döndükleri bilinmektedir.*⁴³ Amerika'nın Ermenilerle olan ilişkisi, daha çok Amerikan misyonerleri vasıtasıyla olmuştur.

*Amerikan misyonerleri, Türkiye'den Amerika'ya Ermeni göçünü ilk başlatan kişilerdir. Amerika'ya yerleşen Ermeniler, zamanla burada bir Ermeni diasporası oluşturmuşlar ve Türk aleyhtarlığı yapmaya başlamışlardır.*⁴⁴ Günümüzde soykırım iddialarını gündeme getirerek Türkiye karşıtlığı güden Amerikan diasporasının temelleri o dönemde oluşmaya başlamıştır. Misyonerler vasıtasıyla Amerika'ya yerleşen Ermeniler, Amerika'da kendi

lehlere ve Osmanlılar aleyhine bir kamuoyu oluşturarak ABD hükümetini etkilemeye çalışmışlardır.

Amerika'ya yerleşen Ermeniler, kurmuş oldukları derneklerle, yürüttükleri faaliyetlerle Anadolu'daki soydaşlarına maddi ve manevi yardımlarda bulunmuşlar, Ermeni davasının güçlenmesine ve devamına katkı sağlamışlardır.

ABD'nin, Doğu Anadolu'da misyonerleri ve konsoloslarıyla başlattığı Ermenilere yardım faaliyetleri, başlangıçta belki iyi niyetlerle olduysa da; Ermeniler, gittikleri yeni topraklarda Türk karşıtı tavırlarda bulunmaya devam etmişlerdir. Anadolu'da kalan Ermeniler de, Amerika'daki Ermenilerden gelen ve Amerikan misyonerlerinden temin ettikleri maddi ve manevi desteklerle ayrılıkçı ve komitacı faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

I. Dünya Savaşı yıllarında, ABD hükümetinin temel politikalarından biri, self determinasyon ilkesinin kabulü ve sağlanması olmuştur. Ermeniler, Doğu Anadolu'da nüfus üstünlüğüne sahip olduklarını iddia ederek ABD'den bu bölgede self determinasyon ilkesi gereğince bir Ermenistan kurulmasına destek verilmesini istemiştir. ABD'deki Ermenilerin Türkler aleyhine başlattıkları kampanyaların etkisi üzerine Amerikan hükümeti, Doğu Anadolu'ya General Harbour başkanlığında bir heyet göndermiş; gönderilen bu heyet, bölgede yaptığı incelemeler sonucu Ermeni iddialarının asılsız olduğunu görmüş ve durumu rapor halinde hükümetine bildirmiştir.⁴⁵ General Harbour, Ermeni propagandasının etkisi altında kalmamış; inceleme ve gözlemlerinde sağduyulu ve gerçekçi davranmıştır. Zaten Doğu Anadolu'da, Ermenilerin iddialarının aksine, self determinasyonu gerektirecek bir Ermeni nüfusu yoktu. General Harbour başkanlığındaki Amerikan heyeti, bu gerçeği fark ederek hükümetine

(42) YAVUZ, a.g.e. s.23

(43) Ali GÜLER, *Rakamlarla Türkiye'de Azınlıklar*, Berikan Yayınları, Ankara, 2001, s.98

(44) Şenol KANTARCI, "Ermenilerin Amerika'daki Macerası ve Amerika", <http://www.eraren.org/turere.html/> 07.4.2002

(45) KOÇAŞ, a.g.e. ss. 265-266

bildirmiş ve Ermenilerin, ABD hükümetini aldatmaya çalıştığı ortaya çıkmıştır.

ABD, Anadolu'da kurulan yeni Türk devletinin Lozan'da tanınmasından sonra oluşan barış ortamında, Anadolu'da yaşayan Ermenilerle olan ilgisini kesmiş ve 1929 - dünya ekonomik bunalımının etkisiyle oluşan kriz ortamında kendi içine dönmek zorunda kalmıştır.

Günümüzde ABD'de bulunan Ermeniler, Türkiye karşıtı propaganda faaliyetleri yürütmekte ve Türkleri soykırımla suçlamaktadırlar. ABD'li siyasetçiler, ülkelerindeki Ermenileri memnun ederek onların oylarını alabilmek için diasporanın faaliyetlerine destek olmaktadır; siyasetçilerin bu tavrı, çıkarcaya dayalı ve etik olmayan bir tavidir.

Ermeni diasporası, ABD'nin birçok eyaletinde soykırım yasa tasarısını kabul ettirmiştir. Ermeni diasporasının girişimleriyle soykırıma ilişkin yasa tasarıları, ABD senatosunda da görüşme ve oylama konusu yapılmaktadır. Soykırıma ilişkin yasa tasarısının, ABD senatosunda görüşme ve oylama konusu olarak gündeme alınması, Ermeni diasporasının ABD'de ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. ABD merkezi yönetimi, stratejik ortak ve müttefik olarak gördüğü ve işbirliği içinde olduğu Türkiye'yi küstürmemek için "soykırım" sözcüğünü kullanmayarak durumu yumuşak ifadelerle geçiştirmekte; ancak 1915 yılında Ermenilere sıkıntı yaşatıldığını dile getirerek yaşatılan sıkıntıları kınamaktadır. Diaspora, girişimleriyle, Türkiye üzerinde diplomatik/ siyasi baskı oluşturmakta; bu durum, Türkiye'de rahatsızlığa yol açmaktadır.

Amerika'daki Ermeniler, çeşitli eyaletlerde sözde soykırım anıtları dikerek Tüklere yönelik olumsuz bir algı oluşturmaktadırlar. Bu anıtlar, alelade birer taş yapı değil Türkiye'yi, Türk tarihini ve Türkleri tanımayan insanlarda olumsuz duygular oluşmasına vesile olabilecek psikolojik etkileme aracı ve propaganda malzemesidirler. Soykırım anıtları hem

bugünün insanlarını hem, ayakta durdukça, sonraki nesilleri etkileyecek; Ermeni meselesiyle ilgili yanlış yorumlar yapılmasına vesile olacaktır.

Sonuç

Ermeni meselesi, Osmanlı Devleti'nin rakibi olan yabancı devletlerin tahrik ve destekleriyle ortaya çıkmıştır. Yabancı devletler, Osmanlı Devleti'ni parçalamak ve kendi siyasi ve ekonomik emellerine ulaşabilmek için hem Balkanlarda bulunan Hıristiyan halkları hem de Anadolu'nun doğusunda mukim olan Ermenileri kullanmışlardır. Yabancı devletlerin müdahalesine kadar Türklerle Ermeniler arasında bir sorun bulunmamaktaydı.

1880'lerden itibaren, Osmanlı'yı parçalamak amacıyla Ermeni toplumu/ meselesini kullanan devletler, günümüzde Osmanlı'nın mirasçısı olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı benzeri amaçlarla yine Ermenileri ve Ermeni meselesini kullanmaya devam etmektedirler. Ermeni meselesinin ortaya çıkmasını temin edenler, sürdürülmesine de destek olmuşlar ve olmaktadır.

Hukuken ve bilimsel olarak ispatlanamamış olan sözde Ermeni soykırım iddialarını kabul eden, ülkelerinde soykırım anıtları dikilmesine ve soykırım beyanatları verilmesine izin veren devletler, siyasi, hissi ve çıkarıcı davranarak yanlış yapmakta; bilimselliği, etik ve hukuku çiğnemektedirler.

Yabancı devletlerin, meseleyi istismar etmeyi bırakmaları Türkler ve Ermeniler için en doğru tavır olacaktır. İstismarı engellemek Ermeni lobilerinin elindedir; bunun için Ermenilerin, yabancı ülkelerin siyasi makamlarıyla değil doğrudan Türkiye ile görüşmeleri gerekir.

1918 yılında kurulan Ermenistan'ın ilk devlet başkanı olan Kaçaznuni, büyük devletlerin Ermenilere verdiği desteğin ve kışkırtmalarının asıl sebebinin Ermenilerin rahat ve huzuru değil büyük devletlerin menfaatleri

olduğunu ve Ermenilerin büyük devletler tarafından kullanıldığını kabul ve itiraf etmiştir.⁴⁶ Ermeni diasporası, artık bu gerçeği fark etmelidir.

Bibliyografya

- Abdurrahman ÇAYCI, 1995, "Türk-Ermeni İlişkilerinde Gerçekler", Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Tarihi Gelişmeler İçerisinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi

-Ahmet UÇAR, "Şu Fransa'nın Ermeni'ye Ettiği", *Tarih ve Düşünce*, Sayı:19, Haziran 2001

-Ali ERKUL, Prens Sebahattin, (Editör: Emre KONGAR), Türk Toplum Bilimcileri- C.1, 2. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993

-Ali GÜLER, *Rakamlarla Türkiye'de Azınlıklar*, Berikan Yayınları, Ankara, 2001

-Benjamin BRAUDE, "Millet Sisteminin İlginç Tarihi", (Editör: Hasan Celâl GÜZEL), *Osmanlı'dan Günümüze Ermeni Sorunu*, 2. Baskı, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2001

-Cemal ANADOL, *Tarihin Işığında Ermeni Dosyası*, Turan Kitabevi, İstanbul, 1982

-Erdal İLTER, *Ermeni ve Rus Mezalimi*, Azerbaycan Kültür Derneği Yayınları, Ankara, 1996

-Erdal İLTER, "Ermeni Kilisesi ve Terör", *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, Nisan 2003, sayı:38

-Hüdavendigâr ONUR, *Millet-i Sadıka'dan Hayk'ın Çocuklarına Ermeniler*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1999

-Hüsamettin YILDIRIM, "Ermeni İddiaları ve Gerçekler", http://politika.dumlupinar.edu.tr/yayinlarB/yay_b1.htm, 28.12.2002

-Justin Mc CARTHY, "Bırakın Tarihçiler Karar Versin", <http://www.eraren.org/tur/eren.html/074.2002>

-Kamuran GÜRÜN, *Ermeni Dosyası*, 5. Baskı, Rüstem Yayınevi, İstanbul, 2001

-Kemal YAVUZ, "Türk Ermenileri ve Ermeni Sorunu", *Ulusal Strateji*, Mayıs- Haziran 2000

-Mim Kemal ÖKE, *Ermeni Sorunu-1914-1923*, Aydınlar Ocağı Yayınları, İstanbul, 1986

-Süleyman KOCABAŞ, *Ermeni Sorunu Nedir Ne Değildir*, Vatan Yayınları, İstanbul, 1987

-Süleyman KOCABAŞ, *Osmanlı İsyânlarında Yabancı Parmağı*, Vatan Yayınları, Kayseri, 1992

-Şenol KANTARCI, "Ermenilerin Amerika'daki Macerası ve Amerika", <http://www.eraren.org/tur/eren.html/07.4.2002>

-Veysel EROĞLU, *Ermeni Mezalimi*, 3. Basım, Sebil Yayınları, İstanbul, 1995

-Zafer ÖZKAN, *Tarihsel Akış İçerisinde Terörden Politikaya Ermeni Sorunu*, Er Ofset San. TAŞ., İstanbul, 2001

(46) ONUR, *Millet-i Sadıka'dan Hayk'ın Çocuklarına Ermeniler*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1999, s.138